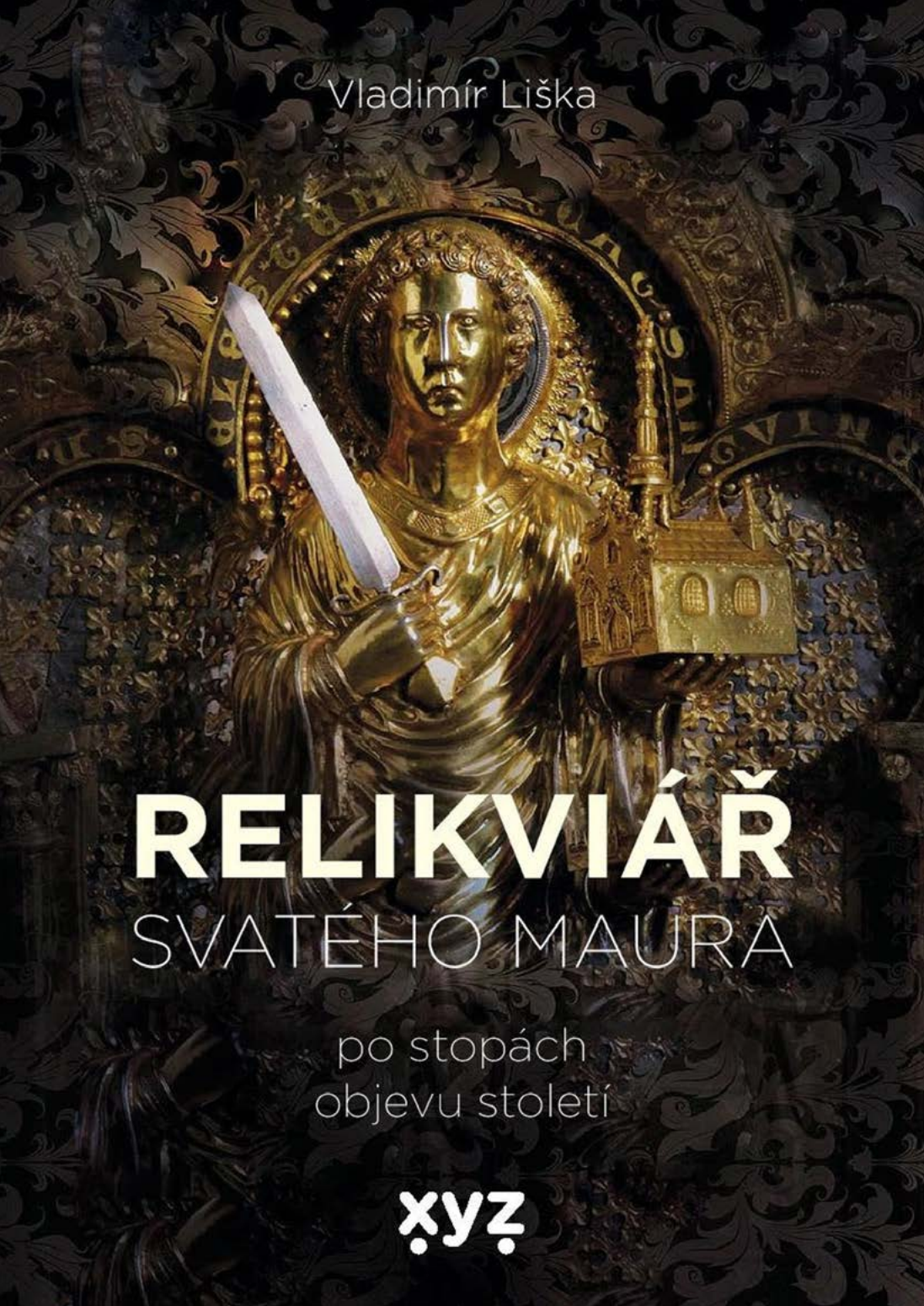

Vladimír Liška

RELIKVIÁŘ

SVATÉHO MAURÁ

po stopách
objevu století

xyz

Relikviář svatého Maura

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Vladimír Liška

Relikviář svatého Maura – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Vladimír Liška

Relikviář svatého Maura

© Vladimír Liška, 2021

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2021

ISBN tištěné verze 978-80-7597-942-1

ISBN e-knihy 978-80-7597-976-6 (1. zveřejnění, 2021) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-7597-975-9 (1. zveřejnění, 2021) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-7597-963-6 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

Vladimír Liška

Relikviář svatého Maura

PO STOPÁCH OBJEVU STOLETÍ

xyz

Obsah

Prolog	/ 8
1. Svaté ostatky a relikviáře	/ 14
2. Legendistika o svatém Maurovi	/ 32
3. Stručná historie vzácného díla	/ 48
4. Bečov nad Teplou – nejen sídlo Beaufort-Spontinů	/ 64
5. Zmizení	/ 78
6. Hra o poklad začíná...	/ 102
7. Tajemství východní věže	/ 122
8. Restaurování	/ 130
9. Relikvie a ikonografie	/ 142
10. Otázky a otazníky	/ 154
Epilog	/ 162

Prolog

Relikviář svatého Maura je dnes hned po korunovačních klenotech považován za naši nejskvostnější středověkou památku.

Pokud tato knížka bude někomu svým obsahem místy připomínat hybrid literatury faktu a historické detektivky, je třeba už na samém jejím začátku jasně říci, že v tom nebyl žádný záměr. Ve skutečnosti jde vesměs o širší shrnutí známých a méně známých historických faktů pojednávajících o románské starožitnosti, jejíž původ sahá přibližně osm set let do minulosti. Navíc jde o předmět nevyčísitelné kulturní hodnoty. Po druhé světové válce zůstal ukrytý v Československu jeho posledním vlastníkem v naději, že ho jednoho dne opět získá zpět. Ovšem tak se nestalo, a když o dvacet let později vlastník zemřel, zůstal poklad uložen v tajné skrýši i nadále.

Když byl u nás v roce 1985 tento unikátní předmět objeven, mluvilo se v zasvěcených kruzích tehdejšího socialistického Československa o nálezů století, ale než k němu došlo, musela se sestavit složitá mozaika stop a svědectví, které k objevu vedly. To už se vědělo, o jakou starožitnost se jedná, tedy o pozdně románský relikviář svatého Maura, bohatě zdobenou domečkovou schránku, jež měla ukrývat ostatky tohoto světce.

Co o této vzácné památce víme? A co je známo o její historii? A jak si vysvětlit její podivuhodně umělecky ztvárněnou ikonografii tvořící součást vnější schránky? To jsou jen některé otázky, na které se v této knize pokouším nalézt odpovědi.

Právě rekonstrukce kauzy objevu relikviáře svatého Maura zapříčinila, že jsem se tímto ojedinělým případem začal podrobněji zabývat a že jsem ho chtěl přiblížit nejen sobě, ale celé čtenářské veřejnosti. Pro mne osobně to byla pozoruhodná exkurze do minulosti, přinášející mnoho zajímavých poznatků, ale také jistých nesrovnalostí, na které lze jen těžko s určitostí odpovědět.

Navzdory všem dostupným faktům si nemůžeme být jisti, zda šlo skutečně o objev století – je to totiž úsudek víceméně subjektivní. Mohli bychom stejně tak tvrdit, že nálezem století byl u nás například objev ostatků Jana Žižky z Trocnova v roce 1910 v Čáslavi nebo nález vzácné plastiky hlavy keltského velmože, k němuž došlo za druhé světové války u Mšeckých Žehrovic, či objev pohřebních insignií českého krále Přemysla Otakara II. při exhumaci jeho ostatků v pražské katedrále sv. Víta.

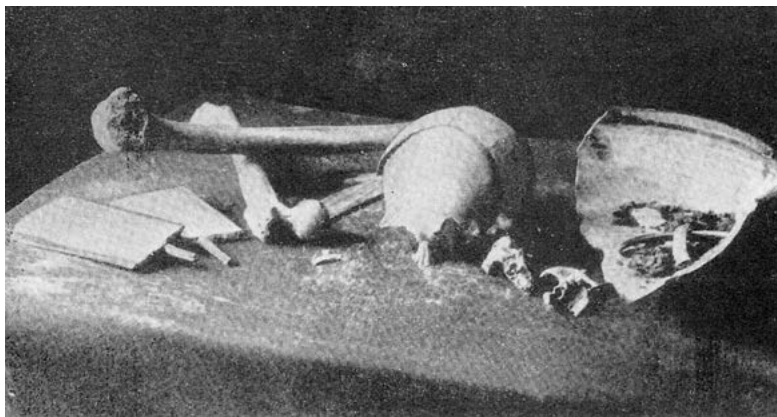
To, co nás opravňuje k podobným a někdy možná i k poněkud nadsazeným závěrům, je otázkou vkusu, významu a důležitosti, takže relikviář svatého Maura v tomto ohledu není jistě žádnou výjimkou.

Nepochybně šlo o nález výjimečný, snad i se značným kulturně-historickým významem pro odborníky, ale u teh-

dejší československé veřejnosti mimořádnou pozornost nevzbudil. Částečně snad i proto, že s našimi dějinami měla tato památka jen okrajovou souvislost. Navíc byl celý nález doceněn až později a první informace o tomto objevu byly sporadické, což už dnes neplatí.

Pravdou je, že relikviář sv. Maura je hned po českých korunovačních klenotech považován za nejvýznamnější a nejcennější umělecký předmět nacházející se na území České republiky. Důležité je určitě i to, že byl zpřístupněn veřejnosti.

Unikátní na něm je nesporně i fakt, že původ a zdobení relikviáře pochází z období, kdy se moci chopili první Přemyslovci, a takových uměleckých vzácností není ve světě

Pokud je u nás nalezení relikviáře sv. Maura považováno za objev 20. století, stejně tak dobře by to mohlo platit i o nález ostatků Jana Žižky z Trocnova (na obrázku), k němuž došlo roku 1910 v Čáslavi.

mnoho. Právě proto bychom si je měli připomínat, aby obecná povědomost o nich neupadla v zapomnění.

Relikviář sv. Maura, s nímž je spojen velice dramatický příběh, patří právem do kategorie vzácných středověkých předmětů a toto jedinečné dílo neznámých tvůrců zůstává součástí nejvzácnějších středověkých uměleckých skvostů minimálně v evropském kontextu.

Vydejme se tedy po stopách tohoto mimořádného objevu, což nám o osudu této pozdně románské umělecké památky prozradí řadu podrobností a přiblíží i některé zvláštní okolnosti nálezů, které se odehrávaly v tehdejším komunistickém Československu.

1. Svaté ostatky a relikviáře

Relikviář císaře Karla Velikého je relikviáři sv. Maura v mnohém velice podobný. Oba možná pocházejí ze stejné zlatnické dílny.

Relikviáře i oltáře, ukrývající fyzické ostatky světců (například zuby, kosti, krev, zbytky textilií apod.), jsou neodmyslitelně spjaté s křesťanskou církví už od antických dob a mezi křesťany byly předmětem nábožného uctívání. Pozdější středověké relikviáře měly obvykle podobu bohatě zdobených schránek (relikviář Karla Velikého) či původně textilních váčků. Existovaly však i takové, které měly například podobu lidské hlavy (relikviář císaře Fridricha I. Barbarossy) nebo postavy (relikviář sv. Foy).

Samotné slovo světec vzniklo z latinského *sanctus* (řecky *hagios*), což se dá vyložit jako slovo *posvěcený*. Už od 1. století prvotní křesťané uctívali ty jedince, kteří pro svou víru položili život, čímž osvědčili mimořádnou svatost. Tak začaly vznikat kulty křesťanských mučedníků, z nichž prvním se stal už kolem roku 35 n. l. svatý Štěpán. Věřilo se, že ostatky světců mají zázračnou moc, a tuto víru mezi křesťany později šířili i církevní preláti, včetně papežů.

Když se křesťanství v tehdejší římské říši stalo ve 4. století n. l. oficiálním náboženstvím, bylo mučednictví stále

vnímáno jako dobrý způsob k získání svatosti, ale významnější roli začal sehrávat tzv. asketismus nebo příkladně ctnostný život Kristových následovníků.

Křesťanští poutníci museli často urazit i velké vzdálenosti, aby navštívili kostely a další svatostánky, v nichž byly relikviáře uložené. Ve středověku se časem ostatky světců staly nejen předmětem obchodování, ale představovaly i dobrý dar klášterům, kostelům, církevním hodnostářům a světským vladařům. Stále častěji mezi ně patřily i speciálně vyráběné relikviáře zdobené drahokamy, perlami a zlatem, které svaté ostatky obsahovaly mnohdy už jen ve zlomcích kostí, zubů či zbytků jiných relikvií. Jednalo se především o pozůstatky tkanin nebo zlomky nějakých rituálních či liturgických předmětů.

Proslulý byl v této oblasti Karel IV. (vládl 1316–1378), hluboce zbožný panovník, jenž byl touto pozoruhodnou sběratelskou činností doslova posedlý a svou rozsáhlou sbírku relikvií umístil na hrad Karlštejn v prostorách dnešní kaple sv. Kříže (dříve kaple Utrpení Páně). Tam měly s císařovým svolením přístup pouze jím vyvolené osoby. Zpravidla se jednalo o nejvyšší církevní hodnostáře nebo některé vzácné hosty, které Karel IV. na tomto hradě přijímal k audiencím.

Karel IV. přikládal svatým relikviím velký význam. Karlštejn mu v tomto případě sloužil jako obří trezor, vždyť jeho sbírka tehdy patřila k největším v Evropě. V průběhu času však byla rozkradena nebo rozprodána a další relik-

vie zničilo vlhko a plísň. Dochoval se jich pouze nepatrný zbytek, jenž se později stal například součástí svatovítského pokladu.

Uctívání relikvií (a rovněž i obrazů) se stalo důležitým ideologickým nástrojem církve. Skrze relikvie docházelo k upevňování moci; systém, který se kolem relikvií vytvořil, se stal nedílnou součástí katolické dogmatiky. Svaté ostatky bývaly zpravidla uloženy v mnoha sakrálních stavbách, kam putovali věřící k modlitbám – v kostelech, katedrálách, kaplích či klášterech – a tato místa podle daného světce, jemuž posvátné relikvie byly přisouzeny, někdy nesla i svá jména (u nás například pražská bazilika a později katedrála nesoucí jméno sv. Víta, jehož ostatky zde byly uloženy už v 10. století).

Vlastnit ostatky světců bylo ve středověku pokládáno za prestižní záležitost, a dokonce i některé významné šlechtické rody proto usilovaly o jejich získání, neboť to zvyšovalo jejich význam i společenské postavení. Výroba relikviářů, v nichž bývaly tyto ostatky uloženy, proto byla objednávána u význačných zlatníků i šperkařů a zpravidla se jednalo o díla s výraznou uměleckou hodnotou. Zadavatelem nebyla nutně vždy církev, ale rovněž i světští vladaři. Důraz byl často kladen na luxusní provedení, vždyť se jednalo o výrobky, které měly vyjadřovat úctu jejich majitelů k svatým relikviím.

Ale protože obchod s ostatky světců ve středověku postupně vzkvétal, objevovala se i řada podvrhů, které bylo